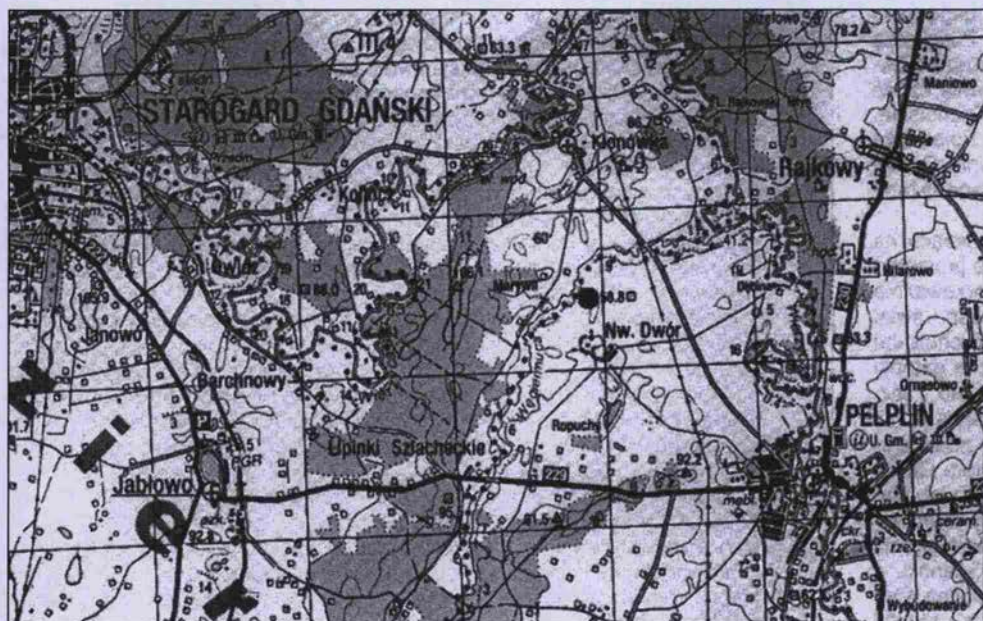

Tomasz Kurasiński, Witold Świątosławski, Justyna Wojtyła-Janiak

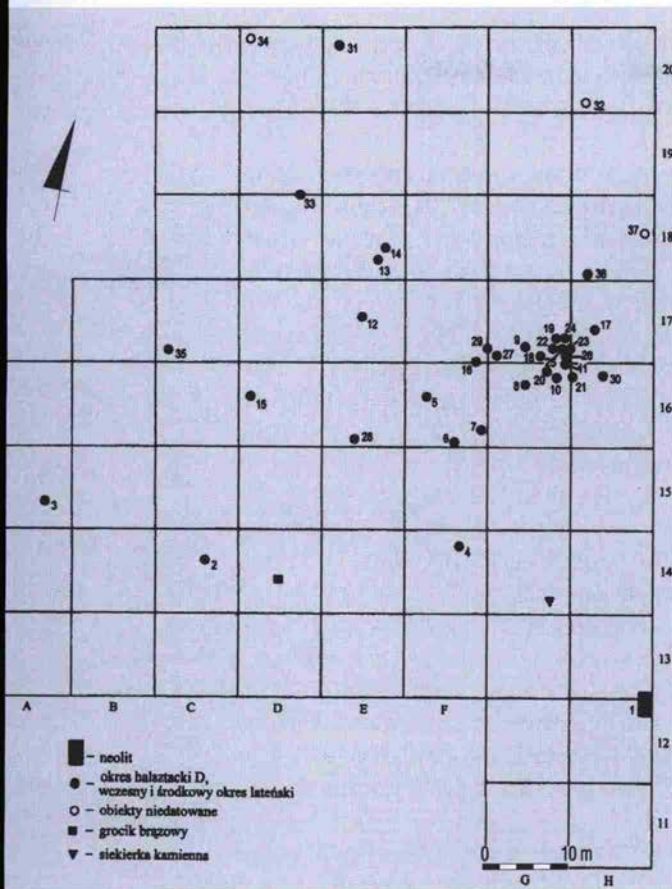
Sprawozdanie
z ratowniczych badań archeologicznych
stanowiska Nowy Dwór st. 7
(na linii autostrady A-1 nr 58)
gm. Pelplin, woj. pomorskie w 2000 r.

W lipcu 2000 r. przeprowadzono ratownicze prace archeologiczne na stanowisku Nowy Dwór 7 (na linii autostrady nr 58), gm. Pelplin, woj. pomorskie, realizowane na zlecenie i z funduszy Agencji Budowy Autostrad Płatnych w Polsce. Ogółem przebadano powierzchnię 61 arów w pasie o szerokości do 80 m.

Prace archeologiczne wykonywane były przez zespół, w którego skład wchodził: doc. dr hab. W. Świątosławski (kierujący badaniami), mgr T. Kurasiński i mgr J. Wojtyła-Janiak. Wszyscy są pracownikami łódzkiego oddziału Instytutu Archeologii i Etnologii PAN.

Ryc. 1.
Nowy Dwór, st. 7,
gm. Pelplin,
woj. pomorskie.
Lokalizacja
stanowiska.
Skala 1:100 000

Ryc. 2. Nowy Dwór, st. 7, gm. Pelplin, woj. pomorskie. Plan zbiorczy obiektów.

Stanowisko Nowy Dwór 7 (58) dotychczas nie było badane wykopaliskowo. Znajduje się na polach uprawnych pomiędzy zabudowaniami wsi Nowy Dwór, gm. Pelplin a rzeką Węgiermucą (ryc. 1). Zajmuje południowy stok i kulminację pagóra polodowcowego, wyraźnie rysującego się w krajobrazie okolicy. Teren jest niezabudowany, wykorzystywany rolniczo, głównie dla upraw zbóż. Gleba jest średniourodajna, piaszczysta, o średniej kamienistości (ryc. 1).

Na odsłoniętej powierzchni stanowiska odkryto 37 obiektów będących pozostałościami działań ludzkich. Obiekty wystąpiły zasadniczo na całej badanej powierzchni, jednak wyraźnie widoczne skupisko na czterech arach: G-H 16-17 (17 obiektów) wskazywać może, iż główne pozostałości dawnej osady znajdują się zapewne na wschód od krawędzi planowanej trasy autostrady (ryc. 2).

Badania dostarczyły materiałów zabytkowych będących śladami wielokrotnej obecności człowieka na tym terenie. Pochodzą one z neolitu, epoki brązu, okresu halsztackiego, okresu lateńskiego, średniowiecza oraz z czasów nowożytnych.

Ogółem pozyskano 2579 ułamków naczyń glinianych, 622 narzędzia, półprodukty i odpadki krzemienne, siekierkę kamienną, 3 przedmioty z brązu oraz paciorek szklany.

Frekwencja zabytków wiązanych z poszczególnymi okresami była nierównomierna. Większą część, bo aż 98,4% zbioru stanowi ceramika pradziejowa. Wśród nich kilka zaledwie ułamków pochodzi z późnego neolitu, wczesnego okresu epoki brązu i ze schyłku tej epoki. Zdecydowanie przeważają natomiast ułamki naczyń pochodzące z okresu halsztackiego i lateńskiego. Średniowieczne i nowożytnie fragmenty naczyń glinianych stanowią 1,6% ogółu zbioru.

Ogółem 57% ułamków naczyń (1479 fragm.), pozyskanych na stanowisku, nie pochodziło z zespołów zwartych. Znalezione zostały na złożu wtórnym w spągu próchnicy ornej. Ułamki te były znacznie rozdrobnione i bardzo zniszczone, co utrudniło ich chronologiczno-kulturowe zaszeregowanie.

W 33 obiektach znaleziono 1100 fragmentów ceramiki, które pozwoliły datować je na czasy od okresu halsztackiego D do środkowego okresu lateńskiego. Chronologii 4 obiektów, w których materiały zabytkowe nie wystąpiły, nie udało się ustalić.

Najstarsze znalezione na stanowisku zabytki związane są z osadnictwem późnoneolitycznym. Wśród nich jest kilka bardzo drobnych ułamków naczyń glinianych, kamienna siekierka oraz półproduktu i odpadki krzemienne. Zabytki te znalezione zostały na złożu wtórnym w spągu warstwy próchnicy ornej oraz w obiekcie nr 1.

Wyróżnienie tej chronologicznej grupy ułamków naczyń glinianych dokonane zostało głównie na podstawie analizy technologii ich wykonania oraz elementów ornamentacyjnych zachowanych niestety bardzo fragmentarycznie. Co najmniej jeden z nich łączony być może z kulturą pucharów lejkowatych. Stan zachowania pozostałych ułamków nie pozwala na precyzyjne ich datowanie oraz określenie przynależności kulturowej. Uznać je jedynie należy za pochodzące ze schyłku neolitu bądź z początku epoki brązu.

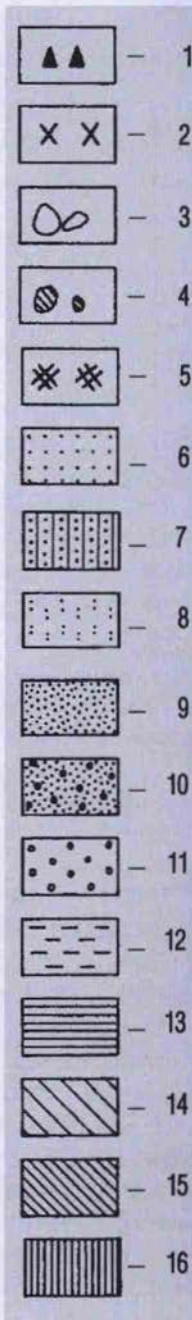
Również jedynie ogólnie na młodszą epokę kamienia datowano materiały krzemienne odkryte w obiekcie nr 1. Było to skupisko 157 wyrobów krzemienianych zalegających w mułkowatym drobnoziarnistym piasku (ryc. 5). Obiekt nie miał wyraźnie rysującego się zarysu, zabytki występowały na powierzchni w przybliżeniu owalnej o wymiarach 4,6 x 2,5 m. Inwentarz krzemieniany ma jednolity charakter. Być może obiekt ten był pozostałością pracowni krzemieniarskiej z młodziej epoki kamienia.

W trakcie badań na stanowisku znaleziono również, niestety w spągu warstwy próchnicy ornej, kamienną siekierkę (ryc. 8: 1). Ma ona kształt równobocznego trapezu o wymiarach: długość 67 mm, szerokość ostrza 52 mm, grubość zaś 23 mm. Część tnąca nosi ślady dość intensywnego użytkowania. Z uwagi na kontekst odkrycia trudno wypowiedzieć się na temat przynależności kulturowej zabytku. Ogólnie można stwierdzić, że wiązać go należy z jedną z kultur młodziej epoki kamienia.

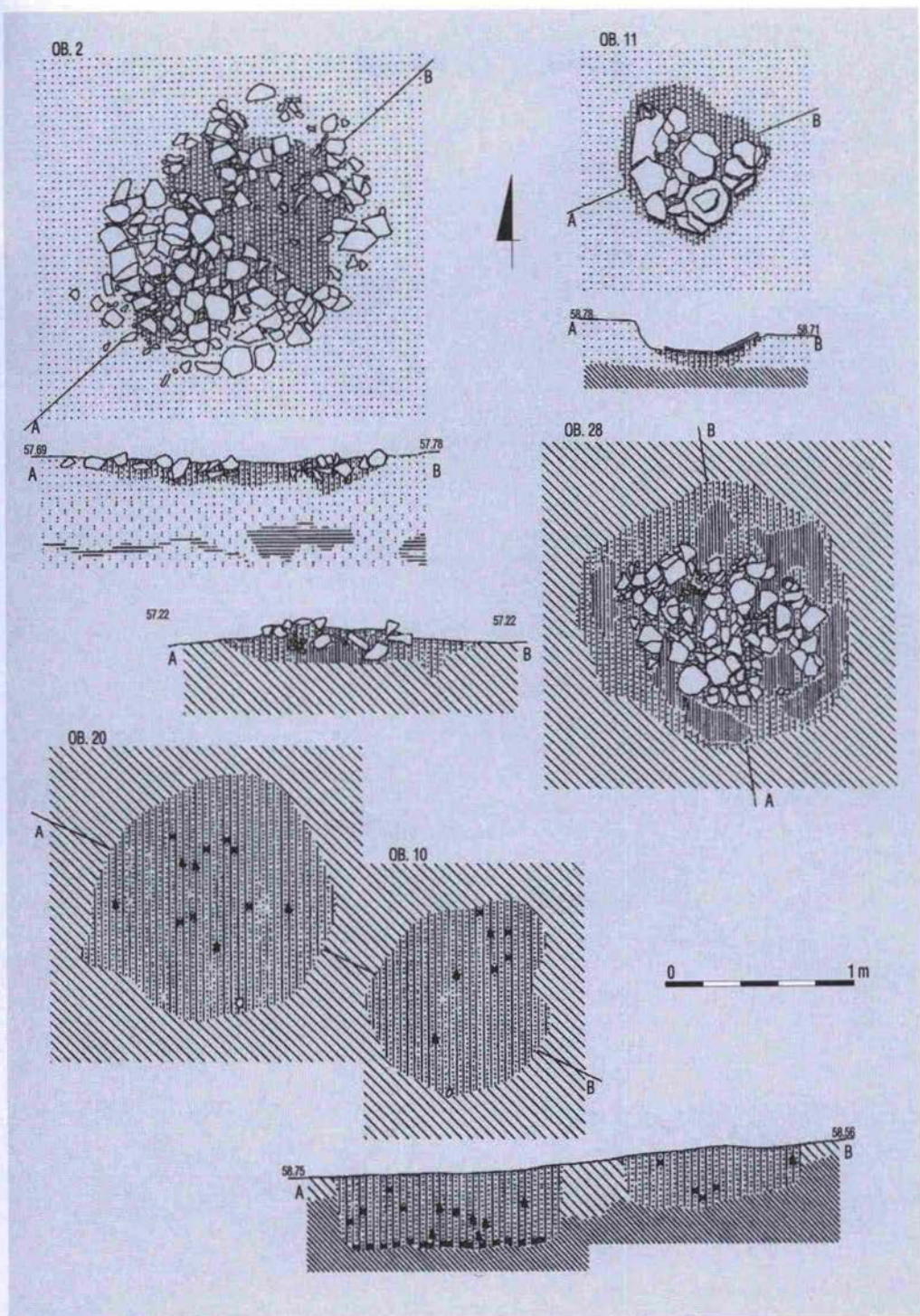
Materiały datowane na epokę brązu wystąpiły na złożu wtórnym w spągu warstwy próchnicy ornej. Są to nieliczne i bardzo zniszczone ułamki naczyń glinianych oraz brązowy grot strzały.

Stan zachowania ułamków naczyń glinianych datowanych na epokę brązu, być może na jej ostatni okres, jest tak zły, że pozwala jedynie na bardzo ogólne określenie ich chronologii.

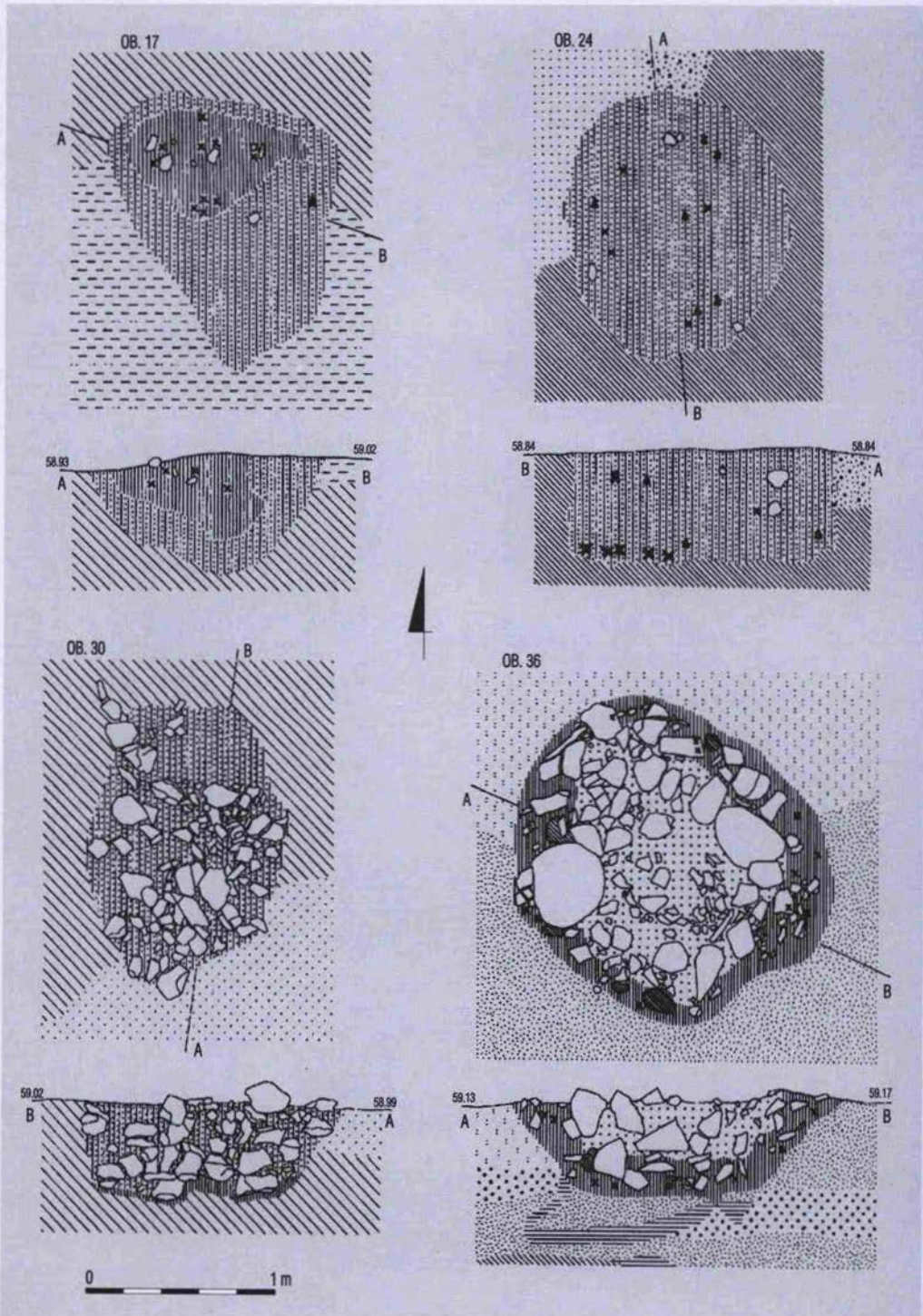
Brązowy grot strzały znaleziony został, jak wyżej wspomniano, luźno w warstwie podglebia. Jego długość wynosi 57 mm, maksymalna szerokość 17 mm. Ma kształt liściowaty. Jest płaski (ok. 2 mm grubości), lekko asymetryczny. Posiada bardzo słabo zaznaczoną grań i ledwie wyodrębniony trzonek (ryc. 7: 6). Analiza formalna omawianego zabytku przywodzi na myśl formy krzemienne o podobnych proporcjach, znajduwane w zespołach związanych z kulturami tzw. strefy leśnej, jak również kulturą trzciniecką i łużycką epoki brązu. Sądzimy, iż zabytek ten wiązać należy z którąś z wyżej wymienionych kultur.

Legenda do rycin 3-4. 1 – fragmenty naczyń glinianych; 2 – węgle drzewne; 3 – kamienie; 4 – kamienie przepalone; 5 – polepa; 6 – płasek mułkowaty, drobnoziarnisty, jasnobrązowy; 7 – płasek mułkowaty, przemieszany ze spalenizną; 8 – płasek drobnoziarnisty, biały; 9 – płasek średnioziarnisty, biały; 10 – płasek gruboziarnisty, rdzawy; 11 – płasek gruboziarnisty, biały; 12 – mułek piaszczysty, jasnobrązowy; 13 – mułek piaszczysty, brunatny; 14 – glina jasnożółta; 15 – glina rdzawa; 16 – spalenizna intensywna. Rys. Emilia Wtorkiewicz-Marosik

Ryc. 3. Nowy Dwór, st. 7, gm. Pelplin, woj. pomorskie. Plany obiektów: 2, 10, 11, 20, 28. Rys. Emilia Wtorkiewicz-Marosik

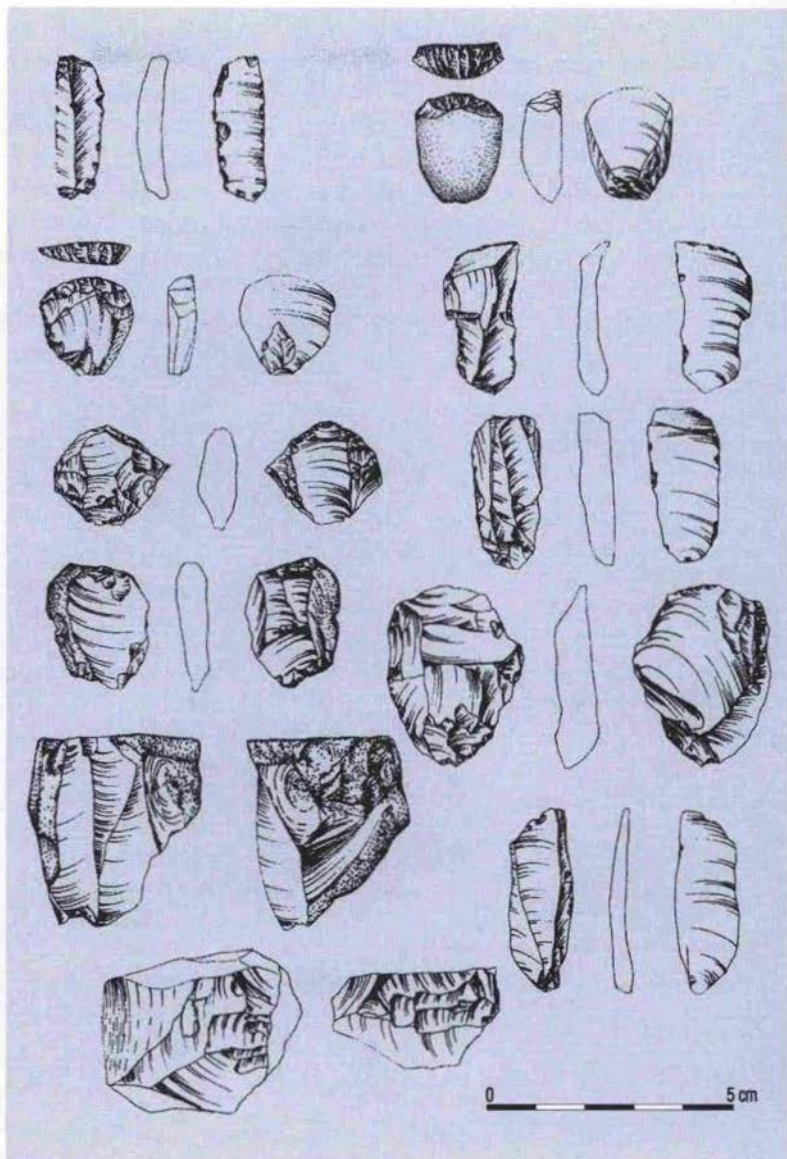

Ryc. 4. Nowy Dwór, st. 7, gm. Pelplin, woj. pomorskie. Plany obiektów: 17, 24, 30, 36. Rys. Emilia Wtorkiewicz-Marosik

Ogólnie na okres halsztacki D oraz wczesny i środkowy okres lateralski datowano najliczniejszą grupę zabytków pozyskanych na stanowisku 7 w Nowym Dworze. Wśród nich były ułamki naczyń glinianych (ryc. 6: 2-8; 7: 2-5, 7-9; 8: 2-5, 7-9), półprodukty i odpadki krzemienne, paciorek szklany (ryc. 8: 6), dwa brązowe szydła (ryc. 6: 1; 7: 1), grudka żelaza. Wystąpiły one w warstwie próchnicy ornej oraz w 33 obiektach.

Obiekty były jamami o zróżnicowanych formach i rozmiarach (ryc. 3-4). Powierzchnie ich zarysów były najczęściej małe, mieściły się w przedziale od 0,2 do 2,5 m². Miały kształty nieregularne – wydłużone lub owalne, sporadycznie koliste. Przekroje jam były najczęściej nieckowate, w kilku tylko przypadkach nieregularne lub prostokątne. Były bardzo płytkie. Ich głębokości wahały się od 0,1 do 0,75 m. Wypełniska jam tworzył najczęściej mułek piaszczysty z domieszką próchnicy. We wszystkich wystąpiły mniej lub bardziej intensywne ślady spalenizny, niekiedy węgielki drzewne. W wypełniskach większości obiektów znaleziono kamienie polne, często ze śladami przepalenia. W dwóch były to drobne kamyki o średnicach do kilkudziesięciu milimetrów. W kilkunastu innych wystąpiło po kilka średnich lub dużych kamieni. W 3 obiektach odsłonięto bruki kamienne. W przypadku 2 obiektów kamienie wypełniały całą jamę.

We wszystkich opisywanych wyżej jamach znaleziono ułamki naczyń glinianych. Ich liczba w poszczególnych obiektach wahała się od 2 do 190 fragmentów. Ogólnie stan zachowania materiałów ceramicznych pozyskanych w obiektach odkrytych na stanowisku 7 w Nowym Dworze ocenić należy jako zły.

Ryc. 5. Nowy Dwór, st. 7, gm. Pelplin, woj. pomorskie. Wybór zabytków krzemienianych z ob. nr 1.

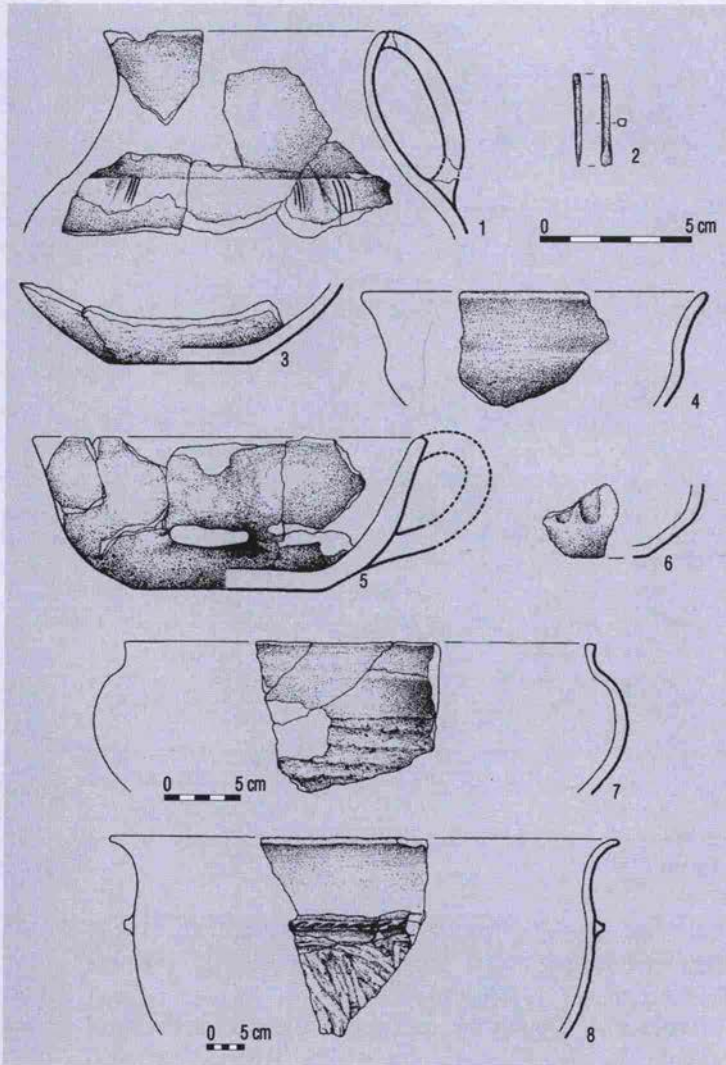
Rys. Piotr Papiernik

W odkrytych obiektach znaleziono obok ułamków naczyń glinianych także paciorek szklany, dwa brązowe szydła, bryłkę żelaza, drobinę polepy, narzędzia i odpadki krzemienne oraz kości zwierzęce.

Paciorek szklany wystąpił w obiekcie 5. Ma on kształt spłaszczonej kuli (ryc. 8: 6). Jego średnica wynosi 7 mm, grubości 4 mm. Wykonany został z niebieskiego szkła. W jamach 13 i 21 odkryto po jednym, niewielkim, przedmiocie brązowym. Są one do siebie podobne. Długość zabytku z obiektu 13 wynosi 38 mm (ryc. 7: 1). Jeden z jego końców jest ostro zakończony, drugi zaś sklepany do szerokości 2 mm. Przekrój ma kształt prostokątny (2 x 3 mm). Drugi z omawianych przedmiotów mierzy 30 mm długości (ryc. 6: 1). Zabytek ten jest prawdopodobnie ułamany, jeden z końców rozklepano do szerokości 3 mm. Jego przekrój jest w przybliżeniu kołysty (średnica 2 mm). Trudno jednoznacznie określić funkcję opisanych przedmiotów. Narzędzia o podobnym kształcie często określa się mianem dłutek, tłoczków lub szydeł. W obiekcie 19 odkryto m.in. bryłkę żelaza. Ma ona zaledwie 30 mm długości i jest niewątpliwie odpadkiem produkcyjnym. Wskazywać ewentualnie może na możliwość istnienia w badanej osadzie przetwórstwa żelaza. Prawdopodobieństwo takiego sądu potwierdzają występujące w obniżeniach terenu, znajdujących się na południe od stanowiska, złóż rudy darniowej o dużej (ok. 1 m) miąższości.

W wypełniakach 8 jam znaleziono kości zwierzęce. W obiektach: 2, 9, 18 i 26 były to pojedyncze fragmenty kości zwierzęcych i zęby: świni i krowy. Pomiedzy wypełniającymi obiekt 36 kamieniami znaleziono 16 fragmentów kości kończyn przednich jelenia, noszących ślady nadpalenia. W obiektach 19 i 24 odkryto kilka fragmentów żeber, żuchwy i zęby krowy lub cielęcia i zająca. Natomiast w obiekcie 22 znaleziono kości szczęki i zęby małego, starego psa.

W trakcie prac wykopaliskowych na przebadanym obszarze natrafiono również na ułamki ceramiki naczyniowej datowanej od przełomu XI/XII w. do czasów nowożytnych włącznie. Wystąpiły one w warstwie próchnicy ornej. Ogółem pozyskano 43 fragmenty.

Ryc. 6. Nowy Dwór, st. 7, gm. Pelplin, woj. pomorskie. Wybór zabytków. 1: szydło brązowe; 2-8: ułamki ceramiki. Rys. Emilia Wtorkiewicz-Marosik

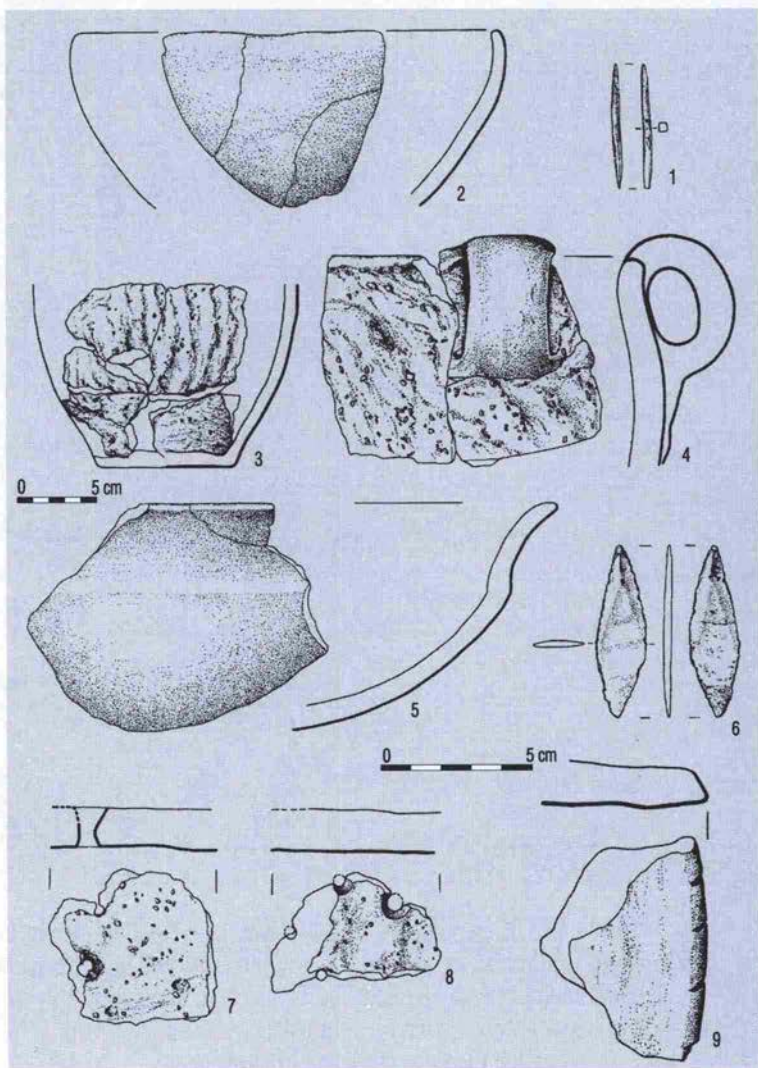
Badania stanowiska 7 w Nowym Dworze pozwoliły stwierdzić wielokrotne wkraczanie na ten teren osadników (neolit, epoka brązu, okres halszacki, lateński, wczesnośredniowieczny, późnośredniowieczny i nowożytny), co wskazuje na szczególną atrakcyjność miejsca i stanowi istotny element studiów nad osadnictwem tego regionu.

Odkrycie pracowni krzemieniarskiej, w której przetwarzano pozyskiwany w okolicy narzutowy krzemień bałtycki, datowanej na epokę neolitu, wskazuje na wczesne początki gospodarczego użytkowania badanego terenu.

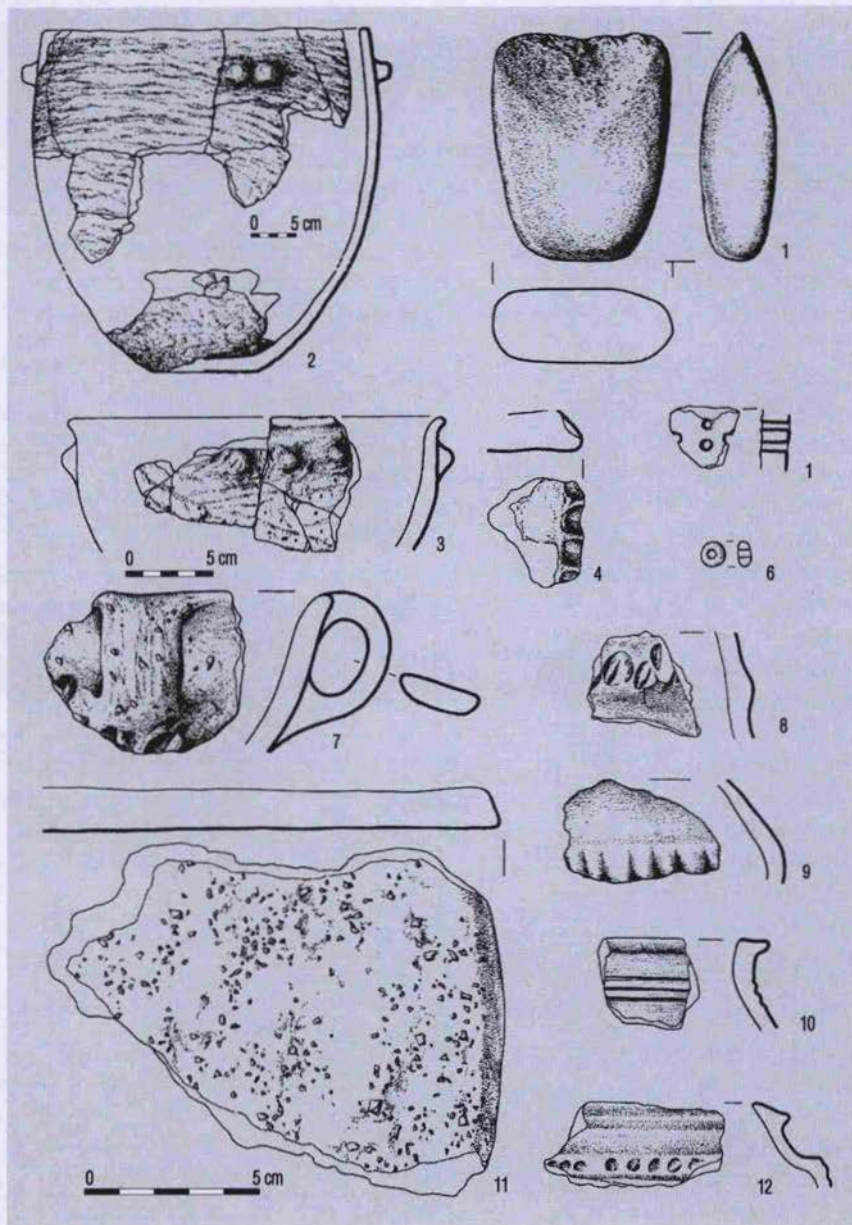
Ślady długotrwałego okupowania pochodzą jednak dopiero z początków epoki żelaza. Większość odkrytych na stanowisku obiektów, datowanych na okresy halszacki i lateński, wiązana być może z ludnością kultury pomorskiej. Są to niewątpliwie pozostałości osady. Brak wśród odkrytych obiektów śladów konstrukcji naziemnych

skłania do sformułowania wniosku, iż mamy tu do czynienia raczej ze skrajem osady o charakterze najprawdopodobniej gospodarczym. Odkryte obiekty są typowymi jamami spotykanymi podczas badań osad kultury lużyckiej i pomorskiej. Powszecznie występujące w nich ślady spalenizny wskazują na ich paleniskowy charakter. Rozdzielić je można na dwie grupy: obiekty bez kamieni lub z pojedynczymi kamieniami oraz obiekty z jedno- bądź kilkuwarstwowymi brukami lub całkowicie wypełnione kamieniami.

Jamy wypełnione kamieniami lub z brukami kamiennymi są często odkrywane podczas badań stanowisk kultury pomorskiej i to zarówno cmentarzysk, jak i osad. Różnie określane są ich funkcje, choć przeważnie interpretowane są one jako pozostałości wielokrotnie wykorzystywanych palenisk, a nawet pieców. W przypadku stanowiska 7 w Nowym Dworze wszystkie obiekty z brukami kamiennymi lub z wypełniskami z kamieniami zawierały mniej lub bardziej intensywną domieszkę spalenizny, co wskazuje wyraźnie na ich paleniskowy charakter.

Ryc. 7. Nowy Dwór, st. 7, gm. Pelpin, woj. pomorskie. Wybór zabytków. 1: szydło brązowe; 6: brązowy grot strzały; 2-5, 7-9: ułamki ceramiki. Rys. Emilia Wtorkiewicz-Marosik

Ryc. 8.

Nowy Dwór, st. 7,
gm. Pelplin,
woj. pomorskie.

Wybór zabytków.

1: siekierka kamienna;

6: paciorek szklany;

2-5, 7-12: ułamki
ceramik.

Rys.

Emilia Wtorkiewicz-
Marosik

Wyniki badań stanowiska 7 w Nowym Dworze dostarczyły istotnych danych dla studiów nad dawnym osadnictwem regionu. Niewątpliwie szczególnie cenne są stwierdzenia dotyczące najstarszych momentów pojawienia się tu osadnictwa, choć istotne są także wyniki rozpoznania fragmentu osady (osad) ludności kultury pomorskiej, rzadko, jak dotąd, w przeciwieństwie do cmentarzysk tej kultury, badanych i jeszcze rzadziej publikowanych.

Prace archeologiczne w Nowym Dworze przeprowadzono tuż przed całkowitym zniszczeniem stanowiska przez naturę i człowieka, co niewątpliwie nastąpiłoby w najbliższych latach.